

NĚKOLIK POZNÁMEK K SLOVANSKÝM TOPONYMŮM V ŘECKU

Ivan D o r o v s k ý , Brno

Zdálo by se, že po důkladných pracech Maxe V a s m e r a v oblasti řecko-slovanských studií bude zbytečné mluvit o slovanských toponymech v Řecku.^{1/} Poznamenávám však, že slovanská toponyma na řeckém území jsou mnohem početnější, než řekneme toponyma původu albánského, francouzského, italského, tureckého nebo arumenského.

Vedle místních jmen malých i větších měst, vesnic a osad máme ještě názvy jezer, hor, řek apod. Vasmerova práce zachytila jen zlomek z tohoto velkého množství místních názvů např. polí, potůčků, strání, horských hřebentů, podhůří, říčních pramenů atd., kterých je možno čítat na několik tisíc.

O slovanských toponymech na řeckém území se v poslední době začíná mluvit i v samém Řecku.^{2/} Největší potíže jsou tu zřejmě jazykové. Niza paměťové znají sice dobře slovanské jazyky, nedovedou však mnohdy pronést je všech odstínů novořečtiny. Na druhé straně řečtí lingvisté a etymologové ovládají dokonale svou mateřštinu, neznají však dobře ani jeden slovanský jazyk. Může se zdát paradoxní, ale faktem je, že se v Řecku nenašel žádný z řeckých filolů, literárních historiků nebo historiků, který by měl důkladnou slavistickou přípravu. Poukazují na to sami řečtí badatelé.^{3/}

Kromě toho je třeba vzít v úvahu také už desítky let trvajících politický aspekt otázky studia slovanských toponym nebo slovanských slovních jednotek. Studium slovanského žilvu se záměrně zanedbávalo, o Slované v Řecku se nesmělo vůbec mluvit. Psalo se o nich nejčastěji jako o "slavoněch", jako o "slovansky" mluvící součásti řeckého národa. V Řecku se do nejnovější doby tvrdí, že nová řečtina byla velmi málo zasažena slovanským vlivem a dokonce že slovanská toponyma tvoří nepatrnou část. Jsou to prý bezvýznamná poslovanštění dříve neslovanských měst. Vůbec se nepřipouští jakýkoliv slovanský vliv např. na fonetické a morfologické zákony nové řečtiny.^{4/}

Pomineme-li např. řeckou lidovou etymologii některých slovanských toponym, pak nelze pominout zcela chybné etymologické závěry některých řeckých lingvistů a historiků, k nimž došli právě pod tlakem vnitřní a zahraniční politiky Řecka. Tak např. na první pohled zřejmě slovanská toponyma jako Zagorá (v Epiru), Zagorá (v Piliu), Podgorá (vesnice v Arkadii), která lze srovnat s podobnými toponymy na území bulharském

a srbocharvátském, byla odvozována od řeckých slov *λευκόβατον*, *λευκόπος*, *λευκόποδος*.

Domnívám se, že z metodologického hlediska má Vašmerova práce o slovanských toponymech v Řecku jeden nedostatek. Každé místní jméno přece má své příčiny vzniku, zcela konkrétní důvody a je determinováno jazykem místa vzniku, lidmi, kteří tu žijí, povahou přírody, která je obklopuje apod. Proto by tu při analýze toponym mělo jít o anatomii, o zjištění všech příbuzných a odvozených slov, o zjištění a stanovení jejich základního kořene, k němuž patří, o zjištění frekvence apod.

Z posledních řeckých prací o slovanských toponymech si zaslouží pozornost články M. M. Παπαίου a Ν. Ν. Ν. ^{5/} o příbuznosti slovanských toponym. O Slovanech na Taygetu, jejich dějinách a toponymii pojednává Jannis K. Μαρτίοτις. ^{6/} Giorgos Delopoulos si všimá některých obecně metodologických otázek studia slovanských toponym v Řecku. ^{7/} Pro zkoumání slovanských místních jmen jsou podle něj důležité adjektiva, vytvořená od slovanských místních jmen. V řecké jazykové terminologii byla také adjektiva dříve nazývána "národní, etnická", v novější době se užívá termínu "místní epiteta". Delopoulos uvádí např. Valto - Valtinós. Podobné příklady: Strebeno - Strebeniotis, Novo Selo Novoseliotis. V mnohých případech pak na základě tohoto adjektiva vzniklo jinde nové místní jméno, např. Pirovétsis - Pirovátsiko.

Je známo, že do řečtiny přišlo mnoho slov slovanského původu, jichž se buď samostatně nebo v různých idiomatech užívá v obecné novořečtině zcela běžně. Jejich počet je mnohem vyšší, než uvádí G. Meyer. ^{8/} Např. slovanaké stan přešlo do řečtiny v podobě στάνα. Na jeho základě vzniklo řecké toponymum Καταστάνα. Podobně je tomu i v jiných případech, jako je σταγιά, σταγιάς, σταγιάς. Na Krétě se vyskytuje dokonce σταγιάς. Jsou to místní jména, která se vyskytují tam, kde se obvykle nalézá místo hlídače vlnic - řecky Σταγιάς, bulh. dragatin. Taková toponyma jsou odvozena ze slovanšského kořene, jsou tedy z etymologického hlediska slovanská, třebaže z historického hlediska nemusíme vždy předpokládat přítomnost Slovanů na daném území.

Nefeknu nic nového, připomenuli, že studium místních jmen se neobejde bez pomoci etnologie, folkloristiky, zeměpisu, historie apod. Spojíme-li poznatky, které zjistíme v lidových zvycích, obyčejích, v lidové slovní zásobě, ve způsobu života, v nástrojích zvláště zemědělského a pastevského charakteru se zjištěními skutečností o místních jménech, můžeme jistě ještě dnes odhalit mnoho zajímavého o tom, kde se Slované v Řecku usídlili. Statistické srovnání místních jmen nám

pak může prozradit mnoho zajímavého o hustotě a délce osídlení jednotlivých částí řeckého území Slovary, přivést nás na přesnější stopy jednotlivých slovanských kmenů apod.

Místní jména nám v nejednom případě mohou pomoci při zjišťování historických skutečností. Tak např. obce Bogomil a Pavliani (Μπογομίλι, Παυλιανή)^{9/}, které leží vedle sebe, nám prozrazují, že se tu usadili slovanští heretikové pavlikiáni-bogomilové, když byli vyhnáni z Byzance. Máme zde tedy nejen jasné důkazy o náboženství zakladatelů těchto obcí, nýbrž i dosti přesnou dobu jejich založení.

Ještě dvě poznámky k řeckým koncovkám pro plurál u slovanských toponym. K zakončením na -εσα -σι (Βαρσάβας, Βελίνας, Μανιάδες, Λόγκας, Γαλίνες, Γόριανοί aj.), které uvádí Vasmer, bychom mohli přidat i zakončení na -βες, např. Αλντοβος . Najde zde o složení přívlastňovací adjektivum + slovanské slovo ves, nýbrž čistě o řeckou koncovku pro plurál, doloženou i ve slovanských místních jménech v Řecku, např. Πυλασσόβας, Στάνοβας.

Druhá poznámka se týká slovanských místních jmen zakončených na -ιά nebo -ια, jako je např. Δουμπιά, Ασπίά, Πάβια, Καραβία. K užití -ια, -ια aj.^{10/} Zde nemusí jít vždy o řeckou koncovku pro množné číslo. Podle mého názoru se tu jedná zcela jasně o slovanské zakončení na -ja (právě v slovanské oblasti v Řecku hojně doložená v nářečích). Tato koncovka pro kolektiva je běžná pro mnohá makedonská nářečí. Její spisovný tvar -je máme jak v makedonštině, tak i v srbocharvatštině. Sr. maked. nářeční dambija, nija, klasja, šipja, snopje (spis. klasje, snopje, lisje, šipje aj.). Myslím, že je to pravděpodobnější, než je Vasmerovo tvrzení, že tu jde prostě jen o záměnu slovanského -a řeckou koncovkou -ιά, -ια. Tím však nepopírám, že koncovka -ια nemůže označovat adjektivní sufix -ěja, -oja, -oja, např. Κοζόγια, Γρόβια Vranόja apod.

Končím své poznámky. Jistě je možné hovořit ještě o frekvenci jednotlivých sufixů, o zbytečných nosovosti právě u místních jmen, o frekvenci jednotlivých toponym slovanakého původu v Řecku apod. Chtěl jsem je připomenout, že slovanská toponyma, stejně jako otázky slovanského vlivu na slovní zásobu, fonetiku i morfologii nové řečtiny, zůstávají ještě dodnes neuspokojivě zpracovány a skýtají možnosti dalšího výzkumu v oblasti řecko-slovanských a slovansko-řeckých jazykových i jiných kontaktů.

P o z n á m k y

- 1/ M. V a s m e r , Die Slaven in Griechenland, Berlin 1941; týž, Greko-slavjanski je etjudy, Sanktpeterburg 1906 g.
- 2/ Die Slaven in Griechenland, Atheny 1945.
čís.127,1965, str. 57-62.
- 4/ Viz D. A. Z a k y t h i n o a , op.cit., str. 73,87 a jinde.
- 5/ Viz D. A. Z a k y t h i n o a , op.cit., str. 73,87 a jinde.
- 6/ Viz D. A. Z a k y t h i n o a , op.cit., str. 73,87 a jinde.
čís.129,1965, str.250-253.
- 7/ Viz pozn.3.
- 8/ G. M e y e r ve svých Neugriechischen Studien, 4 Teile (=Sitzungsberichte der Wiener Akad.d.Wissen.Ed 130 und 132) tvrdí, že v nové řečtině je pouze 274 slov slovanského původu; přitom prý žádná z nich neznačuje abstraktní pojem. Podle Meyera je v Epiru 95 slovanských slov, v Makedonii 43, v Thesalii 36, v Thrákii 31, v severním Řecku, na Peloponesu a na ostrovech 31 slovo atd.
- 9/ M. V a s m e r v Die Slaven in Griechenland uvádí na str. 206 jen variantu Bugumila, o druhé obci se nezminuje.
- 10/ Tamtéž, str. 264.

BEMERKUNGEN ZU DEN SLAWISCHEN TOPONYMEN IN GRIECHENLAND

Der Verfasser des Artikels behandelt einige methodologische Probleme des weiteren Studiums slawischer Toponymen in Griechenland und unterstreicht die Notwendigkeit einer komplexen Untersuchung slawischer Elemente auf griechischem Boden. Im weiteren konzentriert er sich konkret auf die Pluralendungen $-βες, -υβ, -λα$, einiger slawischen Toponymen und erklärt sie. Seine Deutungen unterscheiden sich von denen Vasmers.